

UDK 338.43(497.5)+330.34

Prethodno priopćenje

Prof. dr. sc. Božidar Petrač

Dr. sc. Krunoslav Zmaić*

VELIČINA POLJOPRIVREDNOG GOSPODARSTVA U FUNKCIJI RAZVITKA HRVATSKE POLJOPRIVREDE

Visoki udjel obiteljskih gospodarstava u posjedovanju i uporabi osnovnih čimbenika poljoprivredne aktivnosti Republike Hrvatske predmet je od izuzetnoga znanstvenog interesa. Pitanje koje se nameće odnosi se na veličinu proizvodno-tehnoloških jedinica, odnosno veličinu posjedovne strukture na obiteljskim gospodarstvima. Posjedovna struktura određena je strukturom obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava prema njihovim veličinama. Kako o veličini obiteljskog gospodarstva ovisi njihova organiziranost, proizvodna orijentacija, robnost, primjena tehnike i tehnologije u radu se analiziraju utjecaji veličine gospodarstava na razvoj hrvatske poljoprivrede. Analizom utjecaja veličine gospodarstava na organizaciju proizvodnje, proizvodnu orijentaciju, robnost, tehničku opremljenost i primjenu suvremene tehnologije nedvosmisleno se utvrdilo, polazeći sa svih analiziranih stajališta, kako je pretpostavka uspješnog uključivanja obiteljskih

* Ekonomski fakultet u Osijeku*

** Poljoprivredni fakultet u Osijeku

gospodarstava u ostvarivanju željenih ciljeva razvijanje posjedovne strukture, u smislu njezina mijenjanja, s tim da se drastično smanji broj sitnih posjeda, odnosno gospodarstava, a poveća broj onih krupnijih. Drugim riječima teži se da obiteljska gospodarstva budu dovoljno velika kako bi mogla uspješno realizirati dio zadataka u ostvarivanju ekonomskih funkcija poljoprivrede.

Ključne riječi: *poljoprivredna gospodarstva, poljoprivredna aktivnost, posjedovna struktura*

UVOD

U nastojanju kako bi se utvrdili mogući uzroci nepovoljnih kretanja u poljoprivrednoj proizvodnji nekog područja, odnosno da se utvrde čimbenici koji ograničavajuće djeluju na uspješnost poljoprivredne aktivnosti, neophodno je naglasiti kako je uspješnost poljoprivredne aktivnosti, rezultat istovremenog djelovanja velikog broja čimbenika koji u određenom vremenu i prostoru djeluju s različitim intenzitetom, te stoga i u različitim međusobnim odnosima.

Djelovanje svakog čimbenika može biti dominantno, ali i presudno za uspješnost obiteljskih gospodarstava, a preko njih i na uspješnost aktiviranja cjelokupnoga poljoprivrednog područja. Svaki od tih čimbenika, zbog značenja njihova utjecanja na uspješnost obiteljskih gospodarstava i poljoprivrede određenog područja, u cjelini predmetom je znanstvenog interesa i znanstvenih istraživanja. U radu će se istražiti uloga koju ima posjedovna struktura i njezin utjecaj na ograničavanje uspješnosti poljoprivredne aktivnosti u poljoprivredi Republike Hrvatske. Istraživanjem će se obuhvatiti posjedovna struktura obiteljskih gospodarstava, s obzirom da se ona, u ovom trenutku, javlja kao mogući ograničavajući čimbenik poljoprivredne aktivnosti.

Posjed je imovinsko pravna kategorija kojom se obilježava vlasništvo fizičke ili pravne osobe nad određenom imovinom. Shodno iznesenom, poljoprivredni posjed obilježava vlasništvo fizičke ili pravne osobe nad imovinom koju ta osoba koristi u poljoprivrednoj proizvodnji. Posjed, dakle obilježava vlasništvo poljoprivrednog zemljišta, poljoprivrednih zgrada, poljoprivredne mehanizacije, stočnog fonda i druge imovine. Nesumljivo, svaki je element imovine značajan za odvijanje poljoprivredne proizvodnje i posjedovanje svakog od njih rezultat je određenoga posjedovnog odnosa. Stoga praktični razlozi koji omogućuju utvrđivanje, prikazivanje i međusobno uspoređivanje veličine posjeda, posebno kada se veličinom posjeda želi naglasiti njezin određujući utjecaj na veličinu poljoprivrednoga gospodarstva, zahtijevaju da se posjedom obilježava samo vlasništvo poljoprivrednog zemljišta.

Opredjeljenje na "izjednačavanje" poljoprivrednog posjeda s vlasništvom poljoprivrednoga zemljišta omogućuje da se kao mjerna osnova za utvrđivanje veličine poljoprivrednog gospodarstva koristi veličina zemljišnih površina. Međutim ponekad, što ovisi specifičnim obilježjima gospodarstva, kao mjerna osnova za utvrđivanje veličine može se koristiti i broj zaposlenih na gospodarstvu, veličina ukupnog prihoda gospodarstva, broj stoke i drugo.

1. POSJEDOVNA STRUKTURA I POLJOPRIVREDNO GOSPODARSTVO

Značenje koje ima veličina poljoprivrednoga gospodarstava daje poljoprivrednom posjedu, kao osnovi na kojoj je poljoprivredno gospodarstvo utemeljeno i posjedovnoj strukturi, kao izrazu raspodjele fonda poljoprivrednog zemljišta po kategorijama posjeda obrazovanih na osnovi njihovih veličina, naglašeno mjesto u sustavu čimbenika poljoprivredne proizvodnje. Veličina posjedovne strukture u poljoprivredi, odnosno veličini zemljišnih površina kojima raspolažu pojedine kategorije obiteljskih gospodarstava ovisit će u znatnoj mjeri učinkovitost i uspješnost aktivnosti samih gospodarstava, ali i poljoprivrede područja koju ta gospodarstva čine.

Veličina poljoprivrednoga gospodarstva čimbenik je koji, ovisno o obilježjima, kao i svim drugim činiteljima aktivnosti, može poticajno ili

ograničavajuće, odnosno pozitivno ili negativno, utjecati na učinkovitost i uspješnost njegove aktivnosti. Ona dolazi do izražaja prije svega zbog svoj utjecanja na:

- 1) organizaciju proizvodnje,
- 2) proizvodnu orijentaciju,
- 3) stupanj robnosti,
- 4) tehničku opremljenost i
- 5) primjenu tehnoloških postupaka.

Iako su se odvojeno navela područja mogućih utjecanja veličine poljoprivrednih gospodarstava na učinkovitost i uspješnost njihove aktivnosti, naglašava se njihova međusobna povezanost i uvjetovanost. Tako je organizacija proizvodnje uvjetovana proizvodnom orijentacijom, tehničkom opremljenošću i drugim tehnološkim postupcima, a tehnička opremljenost je uvjetovana proizvodnom orijentacijom, organizacijom proizvodnje, robnošću, odnosno mogućnošću stjecanja novčanog dohotka i drugo.

Organizacijom proizvodnje teži se za punom racionalnošću, odnosno za punom usklađenošću čimbenika proizvodnje, prije svega zemljišta, radne snage i strojeva. Nedvojbeno, stupanj racionalnosti organizacije proizvodnje ovisit će o veličini obiteljskih gospodarstava, odnosno njome uvjetovanih, a gospodarstvom predstavljenih, međusobnih odnosa činitelja njegove proizvodne aktivnosti. Nezaobilazan problem s kojim se susreće svako poljoprivredno gospodarstvo jest rješenje pitanja proizvodne orijentacije. Proizvodna orijentacija izražena je izborom vrsta biljaka i životinja koje se na gospodarstvu uzgajaju i njihovom zastupljenošću u proizvodnom programu. Izbor proizvodne orijentacije nesumljivo će biti, u značajnoj mjeri, određen prirodnim uvjetima, dok će količinski odnosi u uzgoju pojedinih vrsta biljaka i životinja biti određeni ili potrebama kućanstva poljoprivrednika ili zahtjevima tržišta. Ima li se, međutim, u vidu kako je svako poljoprivredno gospodarstvo jedinica u okviru poljoprivrede kao grane narodnoga gospodarstva i kako svaka takova jedinica mora svojom aktivnošću maksimalno pridonositi ostvarivanju gospodarskih funkcija poljoprivrede, onda je neosporno kako je primarni interes svakog poljoprivrednoga gospodarstva treba biti udovoljiti zahtjevima tržišta.

Udovoljavanje zahtjevima tržišta pretpostavlja izlazak poljoprivrednih gospodarstava na tržište s

perspektivom njihova trajnog ostajanja na njemu. Uspješno dugoročno ostajanje poljoprivrednih gospodarstava na tržištu moguće je samo u uvjetima ostvarivanja visokoproduktivne proizvodnje. Stoga, razvijanjem činitelja proizvodnosti rada, koji djelovanjem na sniženje proizvodnih troškova omogućuju povećanje konkurentne sposobnosti, jedini je put ostajanju poljoprivrednog gospodarstava na tržištu.

Na kraju potrebno je naglasiti kako uspješna organizacija proizvodnje i opredjeljenje na odgovarajuću proizvodnu orijentaciju, odnosno racionalan odabir biljnih i životinjskih vrsta koje će se uzgajati na poljoprivrednom gospodarstvu, uz određivanje svrsishodnih količinskih odnosa između proizvodnje pojedinih proizvoda uz uključivanje suvremene tehnike i razvijene tehnologije u proizvodnji nesumnjivo pretpostavlja postojanje takvih poljo-

privrednih proizvođača s izuzetnim kvalitetnim osobinama.

2. POSJEDOVNA STRUKTURA REPUBLIKE HRVATSKE

Dosadašnja razmatranja utjecaja veličine posjeda na pretpostavke unapređenja poljoprivredne proizvodnje nedvosmisleno su pokazala kako u uvjetima sitnoga poljoprivrednog posjeda ne postoje uvjeti za unapređenje poljoprivredne proizvodnje. Mali poljoprivredni posjed i na njima utemeljena obiteljska gospodarstva ne omogućuju racionalnu organizaciju proizvodnje i za gospodarstvo svrsishodnu proizvodnu orijentaciju. Takva gospodarstva ne omogućuju ostvarivanje zadovoljavajućeg stupnja robnosti, te ne omogućuju postizanje potrebne razine agrotehnike.

Tablica 1. Posjedovna struktura u poljoprivredi Republike Hrvatske u 2003. godini

Kategorija posjeda	Kućanstva-gospodarstva		Ukupna raspoloživa površina		Broj parcela	
	broj	%	ha	%	broj	prosj.vel. parcele - ha
Republika Hrvatska	448.532	100,00	1.162.611	100,00	1.918.358	0,60
do 0,10 ha	40.361	9,0	2.461	0,2	42.208	0,06
0,11 – 0,50 ha	121.734	27,1	32.035	2,8	261.757	0,12
0,51 – 1,00 ha	65.339	14,7	47.382	4,1	214.436	0,22
1,01 – 2,00 ha	71.933	16,0	103.382	8,9	307.279	0,34
2,01 – 3,00 ha	40.129	8,9	98.580	8,5	214.746	0,51
3,01 – 5,00 ha	45.732	10,2	177.711	15,3	290.098	0,67
5,01 – 10,00 ha	42.426	9,5	293.245	25,2	342.324	0,86
10,01 – 20,00 ha	15.628	3,4	208.337	17,8	169.654	1,23
više od 20,00 ha	5.250	1,2	199.466	17,2	75.856	2,63

Izvor: Popis poljoprivrede, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2003.

U uvjetima malih poljoprivrednih posjeda, te nepovoljnih utjecaja na mogućnost unapređenja poljoprivredne proizvodnje, jedan od središnjih problema postaje problem posjedovne strukture u poljoprivredi i tendencije u njezinom mijenjanju. Naime, posjedovna struktura u kojoj je 2003. godine od ukupno 448.535 kućanstava, 385.228 kućanstava, odnosno 85,7% su kućanstva koja posjeduju manje od 5 ha, dakle mali posjedi, 63.304 kućan-

stava, odnosno 14,11% kućanstava imaju posjed između 5 i 20 ha, dakle, srednji posjedi, a samo 5.250 ili 1,2% kućanstava imaju posjed veći od 20 ha koje se smatra uvjetno rečeno velikim.

Posjedovna struktura u kojoj dominira mali posjedi, pa prema tome i mala obiteljska gospodarstva, uvažavajući već utvrđeni utjecaj njihove veličine na organizaciju proizvodnje, proizvodnu orijentaciju, robnost i njihovu tehničku opremljenost ograničavajući je čimbenik uspješne poljoprivredne proizvodnosti.

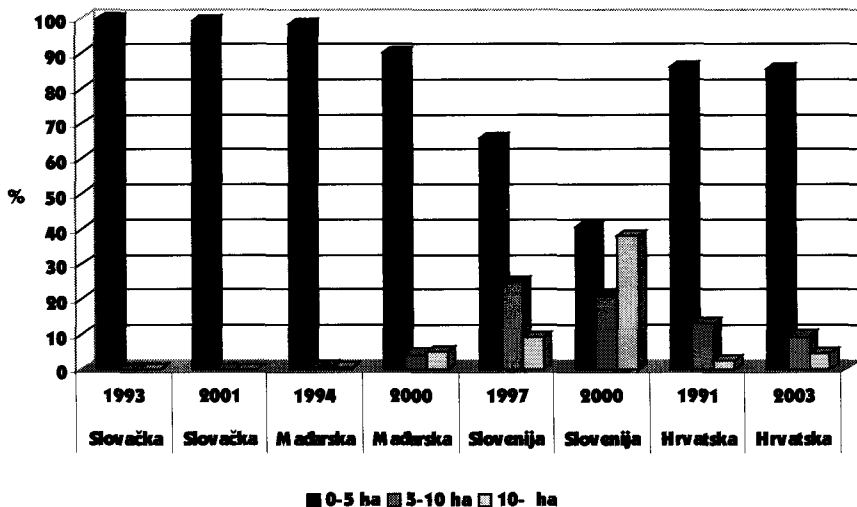
Tablica 2. Posjedovna struktura u poljoprivredi Republike Hrvatske od 1960 do 2003. godine

Godina	Ukupan broj gospodarstava	Veličina posjeda u 000 ha					
		do 5 ha		od 5 – 8 ha		preko 8 ha	
		broj	%	broj	%	broj	%
1960.	653,4	505,5	77,4	94,5	14,4	53,4	8,2
1971.	661,2	545,0	82,5	76,9	11,6	39,3	5,9
1981.	569,0	470,4	82,7	64,3	11,3	34,3	6,0
1991.	534,3	450,0	84,2	53,2	10,2	29,7	5,6
2003.	448,5	385,2	85,7	43,7	9,7	20,9	4,6
Stope rasta (pada)	-0,90	-0,65	-	-1,83	-	-2,23	-

Obiteljska gospodarstva od svoga dugog povijesnog nastanka pa do danas prošle su kroz velike promjene, koje se mogu sagledati kroz broj gospodarstava i prosječnu veličinu posjeda. Prvih pedeset godina prošloga stoljeća karakterizira visoki rast obiteljskih gospodarstava po prosječnoj godišnjoj stopi od 2,75%, odnosno povećanje za 64,6% u kojoj je dominirala visoka agrarna prenapućenost. Naglim prodorom industrijalizacije dolazi do brzog odljevanja poljoprivrednog stanovništva i smanjenja obiteljskoga gospodarstva, tako da kroz promatrano razdoblje od 1960. do 2003. godine bilježi tendenciju pada po prosječnoj godišnjoj stopi od 0,90%. Povećanje udjela malih poljoprivrednih gospodarstava sa 77,4% na 85,7%, te smanjenje udjela većih obiteljskih gospodarstava sa 8,2% na 4,6% naglašava kako posjedovna struktura postaje sve nepovoljniji element u susta-

vu čimbenika obiteljskih gospodarstava Republike Hrvatske.

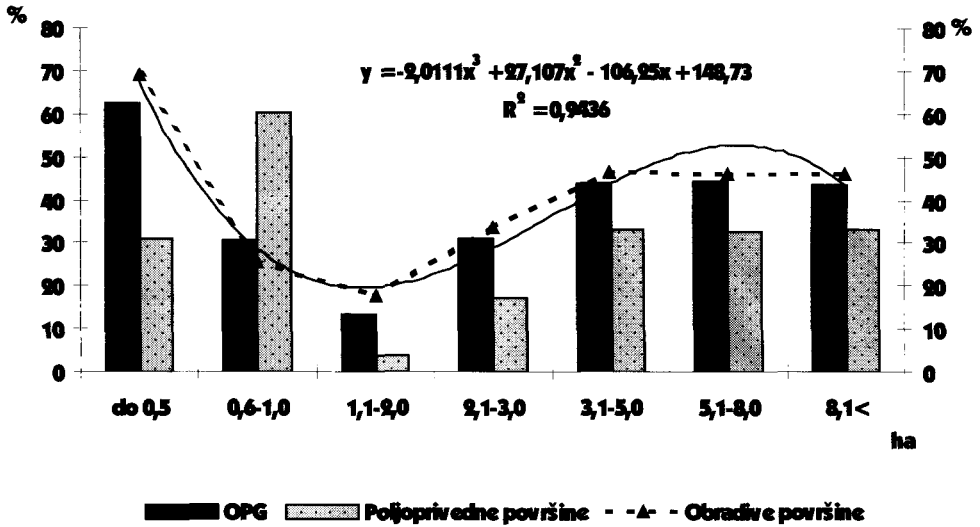
Kratak osvrt na naše zaostajanje u povećanju veličine posjedovne strukture obiteljskih gospodarstava ukazuju i podaci na grafikonu 1. Naime, promatrano kroz desetogodišnje razdoblje nekih zemalja srednje i istočne Europe moguće je uočiti kako se u Republici Hrvatskoj događaju neželjeni procesi koji se ogledaju u smanjenju srednjih gospodarstava od 5 do 10 ha i sporom rastu većih gospodarstava iznad 10 ha. U transformacijskim procesima zemalja CEES najveći je iskorak učinila Mađarska, koja je u trogodišnjem razdoblju uspjela smanjiti mala gospodarstva 0-5 ha za 8,05%, te povećati gospodarstva 5-10 ha za 3,58% i velika iznad 10 ha za 4,74%. Sličan učinak u povećanju posjedovne strukture imala je i Slovenija.

Slika 1. Komparativni prikaz mijenjanja posjedovne strukture u Republici Hrvatskoj i nekim zemljama CEEC

Zemljišni kapaciteti u Republici Hrvatskoj posljednjih trideset godina pokazuju trend stalnoga pada. U tom razdoblju obiteljska poljoprivredna

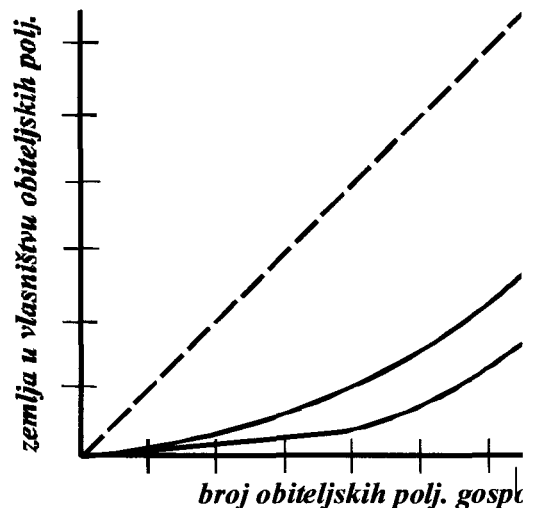
gospodarstva izgubila su 21% poljoprivrednih, odnosno 25% obradivih površina, te su imala brži trend pada od broja obiteljskih gospodarstava.

Slika 2. Promjene broja gospodarstava i njihovih površina prema veličini zemljišnih posjeda

Komparativnim praćenjem promjena veličina obiteljskih gospodarstava i njihovih površina u posljednjih trideset godina uočava se kako cjelokupna struktura ima trend pada prema manjim veličinskim skupinama gospodarstava. Raste broj površine gospodarstava samo do 1 hektara, dok je sve veći pad broja gospodarstava i površina iznad 8 hektara. Međutim, treba istaknuti kako gospodarstva do 1 hektara ne zauzimaju značajnije proizvodne zemljišne kapacitete (6,8% ukupnih obradivih površina) pa je i njihov doprinos ukupnoj poljoprivrednoj proizvodnji veoma skroman. Kako je riječ najčešće o gospodarstvima nepoljoprivrednih kućanstava ili kućanstva bez aktivne radne snage, ona se mogu više smatrati kao okućnice nego proizvodne jedinice u nacionalnoj poljoprivredi.

Kako bi se uočile i predvidjele važne strukturne promjene u posjedovnoj strukturi, analizirane su i istražene promjene koncentracije poljoprivrednih površina i gospodarstava u razdoblju 1991.-2003. godine pomoću Lorenzove krivulje.

Slika 3. Strukturne promjene koncentracije poljoprivrednih površina

Lorencova krivulja pokazuje kako je 1991. godine 2,5% obiteljskih gospodarstava imalo svega 13,8% površina većih od 10 ha, odnosno 49,7% obiteljskih gospodarstava imalo 46,6% površina 1-5 ha. Unatoč agrarnoj reformi koja je i započela zakonom o poljoprivrednom zemljištu nije došlo do poboljšanja posjedovne strukture, na što ukazuje i Lorencova krivulja koja je još ispuččena u odnosu na normalnu distribuciju. Tako je u 2003. godini 2,24% obiteljskih gospodarstava imalo 7,55% površina većih od 10 ha, odnosno 50,45% obiteljskih gospodarstava imalo 44,64% površina 1-5 ha. Zabrinjava činjenica pada broja i proizvodnih mogućnosti većih obiteljskih gospodarstava, s obzirom na to kako ta gospodarstva omogućuju racionalno korištenje sredstava, tehnike i znanja, čiji je zadatak osigurati rast ukupne poljoprivredne proizvodnje. Problem je to veći što veličina obiteljskoga poljoprivrednog gospodarstva u Hrvatskoj pokazuje dugotrajnu tendenciju pada od 0,61%, a što je suprotno tendencijama u razvijenoj Europskoj uniji, čija je najveća prosječna stopa rasta zabilježena u Njemačkoj od 1,61%.¹ U većini zapadnoeuropskih zemalja najveći je broj obiteljskih gospodarstava koji s relativno malim udjelom sudjeluju u ukupnoj proizvodnji pa su tako Italija i Belgija zajedno s Republikom Hrvatskom ispod trenda koji se događa u zemljama Europske unije. Zemlje poput Nizozemske, Njemačke, Velike Britanije, Danske, imaju velika gospodarstva i to ne samo po količini zemljišta već i zaposlenosti i opsegu poslova. Takvih gospodarstava u Uniji iznad 20 hektara ima svega oko 20% od ukupnog broja, odnosno oko 75% poljoprivrednog zemljišta.

Napori za unapređenje poljoprivredne aktivnosti kroz osposobljavanje obiteljskih gospodarstava da u daleko većoj mjeri pridonese ostvarivanju svojih ekonomskih funkcija trebaju obuhvatiti i mijenjanje posjedovne strukture, u smislu okrupnjavanja obiteljskoga poljoprivrednog posjeda. Može se pretpostaviti da glavni uzrok stanja u sadašnjim posjedovnim odnosima predstavlja relativno slaba razvijenost izvanpoljoprivrednih, odnosno dopunskih djelatnosti. Nemogućnost prihvaćanja viška radno sposobnog stanovništva iz poljoprivrede, kao i nemogućnost osiguravanja primjerenog dohotka, nameće potrebu razvijanja poljoprivrednih i dopunskih djelatnosti, te sposobnosti da na osnovi

¹ U Europskoj uniji se razlikuju dva tipa agrarne strukture u poljoprivredi, i to takozvani južnoeuropski model u kojem prevladavaju sitna gospodarstva sa starijim poljoprivrednicima, te sjevernoeuropski model s dominantnim srednjim i velikim gospodarstvima.

visokoproduktivnog rada osiguraju svojim djelatnicima primjerene uvjete i dostatan dohodak. U ovom slučaju, ne samo da će se osujetiti cijepanje posjeda i gospodarstava nasljeđivanjem već će se riješiti i problem mješovitih, te razviti perspektive čistih poljoprivrednih gospodarstava.

Razumljivo je kako nastojanje za razvijanje posjedovne strukture, u smislu povećanja udjela krupnijih posjeda, moraju pratiti i odgovarajuća rješenja nositelja agrarne kao i uopće ekonomske politike, i to prvenstveno u dijelu kreditne i porezne politike, politike novčanih poticaja i naknada.

ZAKLJUČAK

Veličina posjeda, odnosno na njemu utemeljenoga obiteljskoga gospodarstva, u značajnoj mjeri utječe na poljoprivrednu proizvodnju. Taj utjecaj dolazi do izražaja, prije svega, na području organiziranja proizvodnje, proizvodne orijentacije, stupnja tržišnosti, tehničke opremljenosti i primjenu razvijene tehnologije. Istraživanjem utjecaja veličine obiteljskoga gospodarstva na promatrana područja ustanovljeno je:

- kako je u uvjetima djelovanja, po poljoprivrednim površinama, malog poljoprivrednoga gospodarstva, koje raspolaže radnom snagom i elementima razvijene tehnike, gotovo nemoguće optimalizirati odnose u uporabi osnovnih čimbenika – uvjeta proizvodnje, odnosno ostvariti punu racionalnost organizacije proizvodnje,
- kako je osnovno obilježje proizvodne orijentacije najvećeg broja gospodarstava svaštarenje, koje dolazi do izražaja i sve je naglašenije što su poljoprivredna gospodarstva manja,
- kako primjena i iskorištavanje tehnike i tehnologije osigurava povoljniji stupanj racionalne uporabe tehničkih sredstava kod većih gospodarstava.

Kako se ni u narednom razdoblju ne može očekivati bitna promjena posjedovne strukture obiteljskih gospodarstava, odnosno značajno povećati veličina gospodarstva, potrebno je da nositelji agrarne politike potiču, kroz subvencije i druge poticajne mjere, radno-intenzivnu proizvodnju (voćarstvo, vinogradarstvo, povrtljarstvo, ljekovito i aromatično bilje i drug), te daljnji razvoj seoskog turizma, kako bi mala obiteljska gospodarstva mogla ostvariti dohodak dovoljan za egzistenciju obitelji.

LITERATURA

1. Brooks, N. L.: *Minifarms, Farm Business of Reral Residence?*, Washington D. C.: USDA, ERS, Bulltin, No. 480., 1985.
2. Erwin, W.: *Changing Times: A Farmer's Perspective*, Ames, Iowa: Choices, Fourth Quarter, 1995.
3. Halcrow, H.G.: *Economics of Agriculture*, McGraw-Hill Book Company, New York, 1980.,
4. Petrač, B.: *Agrarna ekonomika*, Ekonomski fakultet u Osijeku, Osijek 2002.
5. Petrač, B., Zmaić, K.: *Veličina gospodarstva u funkciji robnosti poljoprivrednih proizvoda*, u: Rilke, D., Petrač, B.: *Posjedovna struktura u sustavu čimbenika aktivnosti obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava*, Ekonomski vjesnik, br. 1., vol. 6., Osijek, 1993.
6. Stipetić, V.: *Prosječna i optimalna veličina poljoprivrednih gospodarstava u zapadnoj Europi i sjevernoj Americi*, *Poljoprivredne aktualnosti*, Vol. 29., br. 1/2., Zagreb, 1993.
7. Stipetić, V.: *Pretvorba zapadnoeuropskog seljačkog gospodarstva u farmerski tip proizvodnje*, *Ekonomika poljoprivrede u suvremenoj Hrvatskoj*, Ekonomski fakultet u Zagrebu, Zagreb, 1992.
8. Štambuk, M., Šundalić, A. (ur.), *Razvojne perspektive ruralnog svijeta Slavonije i Baranje*, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, 2003.
9. Tracy, M.: *Država i poljoprivreda u zapadnoj Europi 1880-1988.*, III izdanje, Mate, Zagreb, 1996.
10. Zmaić, K.: *Agrarna politika u funkciji gospodarskog razvitka Republike Hrvatske*, Doktorska disertacija, Ekonomski fakultet u Osijeku, Osijek, 2004.

Božidar Petrač, Ph. D., Krunoslav Zmaić, Ph. D.

FARM SIZE IN THE FUNCTION OF CROATIAN AGRICULTURE DEVELOPMENT

Summary

High proportion of family farms in possession and use of basic agricultural activity factors of the Republic of Croatia is a subject matter of exceptional scientific interest. The imposed question refers to the size of production and technological units and the size of title deed structure on the family farms. The title deed structure determines the family farms structure according to their size. Since the organization level of family farms depends on the size, production orientation, goods quality, application of technique and technology, this paper analyzes the influence of farm size on the development of Croatian agriculture. The influence analysis of the farm size on the production organization, production orientation, goods quality, technical equipment and application of contemporary technology unmistakably proved the necessity of changes. Thus, starting from all analyzed standpoints, it is the assumption of successful including of family farms into the desired aims of title deed structure development through drastic decrease of small possessions, i.e. small private farms, and the increase of large ones. In the other words, the aim is family farm large enough to fulfil successfully a part of tasks in realization of economic function of agriculture.

Key words: agricultural farms, agricultural activities, farm size, family farms, title deed structure